

Berichten & verslagen

Conference 'Healing, Magic, and Belief in Europe, 15th-20th Centuries. New Perspectives', 21-25 September 1994, The Netherlands

The main theme of the conference centers on the question: to what extent and in which ways have 'magic' and 'belief' constituted part and parcel of people's conceptions, representations and explanations of health and illness, and their reactions to illness. Special attention will be paid to: language, rationality, tolerance, civilization, medical market, and gender.

Informatie en de call for papers kan worden verkregen bij Dr. Marijke Gijswijt-Hofstra, Studierichting Geschiedenis UvA, Spuistraat 134, 1012 VB Amsterdam.

9th International Ethnological Food Research Congress, 17-22 juni 1992

Aan dit voedingscongres, dat van 17 tot en met 22 juni 1992 in Ierland is gehouden, werd deelgenomen door 35 personen (met uiteenlopende academische achtergrond en werkzaam in diverse aan de voeding gerelateerde beroepen) uit zeventien verschillende staten. Van noord naar zuid en van oost naar west waren de landen van IJsland tot Cyprus en van Letland tot de Verenigde Staten vertegenwoordigd. De culturele reikwijdte was nog omvangrijker, omdat er ook bijdragen geleverd werden over voedingsaspecten in Rusland, China en bij de Assyriërs.

Omdat de zuivel in Ierland zowel sociaal-economisch als cultureel gezien een sector is waarvan het belang niet gemakkelijk overschat kan worden, was op voorstel van de organisatrice *Patricia Lysaght* (Department of Irish Folklore te Dublin) 'Melk en melkproducten' als thema van dit congres gekozen. In haar openingspeech sprak ze de hoop uit dat er aan het einde van het congres meer bekend zou zijn over de betekenis van de zuivel in de voeding en over de houding en het volksgeloof omtrent melk(producten) in de verschillende culturen.

Afgezien van twee bijdragen van lokale gastsprekers (over de streek en over 's werelds belangrijkste botermarkt, die in het Ierse Cork) en van een lezing van *Patricia Lysaght* over de Ierse taal en cultuur, bestond het wetenschappelijke gedeelte van het congres uit 25 lezingen. Hierin werd de zuivel vanuit verschillende invalshoeken belicht.

Sommige deelnemers gaven een meer of minder uitvoerig overzicht van de productie, verwerking, voorbereiding, uiteindelijke consumptie en/of betekenis van één, enkele of alle melkproducten in (een bepaalde streek van) hun land, al dan niet in een historische context geplaatst. Behalve melk, boter, kaas en de restproducten daarvan werden ook diverse melkdranken, ijs, pap en verschillende andere melkgerechten voor het voetlicht gebracht. Enkele historisch ingestelde onderzoekers gaven exposés over de receptuur van melkproducten in oude kookboeken; andere illustreerden de ups en downs van de melkproductie en -consumptie, c.q. melkhandel, gedurende een langere tijdsperiode in hun land/stad aan de hand van veelal moeizaam (soms door toepassing van ingewikkelde statistische berekeningen) verkregen cijferreeksen, die vervolgens in verband werden gebracht met tal van maatschappelijke ontwikkelingen. In dit verband was met name het betoog van de Oostenrijker *Roman Sandgruber* indrukwekkend.

Een drietal volkskundigen – *Anders Salomonsson* (Zweden), *Ann Helene Skjelbred* (Noorwegen) en *Patricia Lysaght* (Ierland) – richtte zich vooral op de betekenis van de zuivel zoals deze gestalte had gekregen in het volksgeloof. Ze maakten hierbij gebruik van steeds weerkerende verhalen en motieven in de orale literatuur. In hun bijdragen gingen ze van de vooronderstelling uit dat het leven, werken en denken op het vroegere platteland gebaseerd was op evenwicht. Iedere afwijking van bijvoorbeeld de verwachte melkopbrengst,

de gebruikelijke kwaliteit van de boter of kaas kon niet zonder meer geaccepteerd worden, maar werd verklaard met diefstal, toverij enzovoorts, waartegen men zich met behulp van allerlei hulpmiddelen, handelingen, gebaren, een pact met de duivel en dergelijke probeerde te beschermen. Talrijk zijn ook de verhalen over het opsporen van de dief (veelal door aanwijzing van een heks) of het terugstelen van melk. In haar lezing waarschuwde *Eszter Kisbán* echter tegen het onvoorwaardelijke gebruik van deze bron voor het historische voedingsonderzoek. Het beeld dat hieruit van de voeding ontstaat, moet getoetst worden aan andere historische bronnen. Voor haar eigen land Hongarije constateerde ze namelijk een discrepantie tussen de veelheid aan beeldmateriaal en verhalen over het consumeren van melk (produkten) en het werkelijke, lage verbruik ervan dat uit andere bronnen naar voren komt.

Op dit congres zijn nauwelijks theoretische of methodologische kwesties aangesneden; ook werd er, met uitzondering van *Kisbán*, niet kritisch op bepaalde bronnen van onderzoek ingegaan. Alleen de Zweedse *Renée Valeri* deed – voor zover ik het heb kunnen volgen – een poging in deze richting. Verder wees *Nils-Arvid Bringéus* gedurende het congres meer dan eens op de invalshoek die het ethnologisch voedingsonderzoek diende te kenmerken. De interesse hoort niet naar het voedsel zelf uit te gaan, maar naar het menselijk voedingsgedrag, naar de relatie tussen de voeding en de mens als cultureel wezen. Zelf probeerde hij de regressie van een bepaalde melk-bierdrink die in de laatste eeuw heeft plaatsgevonden zowel vanuit haar betekenis voor de mens als binnen een regionale, sociale, economische en historische context te verklaren.

Een overvol, maar perfect volgens schema verlopend programma, evenals *Patricia Ly-saghts* enthousiasmerende, bijna bevlogen inzet had tot gevolg dat het congres in een ontspannen en plezierige sfeer is verlopen. De uitstapjes naar de oudste (niet meer in werking zijnde) coöperatieve boterfabriek, een kaasboerderij, een grootschalige zuivelfabriek en een openluchtmuseum, alsmede naar een landschappelijk indrukwekkend deel van Ierland werden merendeels door haar zelf begeleid en in gloedvolle, soms zelfs poëtische bewoordingen van een vanuit de lokale achtergrond begrepen, culturele context voorzien. Ongetwijfeld heeft haar inzet en haar persoon er in belangrijke mate toe bijgedragen dat er niet alleen in aansluiting op de lezingen, maar ook spontaan met grote regelmaat openingen werden gecreëerd tot geanimeerde opbouwende discussies.

Zoals alle vorige keren eindigde ook deze conferentie min of meer in mineur. Deze in principe tweejaarlijkse congressen, die in 1970 in Lund (Zweden) zijn gestart, kampen met een groot financieel probleem. Het organiserende land neemt het op zich de kosten te dragen voor zover de bijdragen van de deelnemers niet toereikend zijn. Bij de laatste drie congressen is er daarnaast ook nog gebruik gemaakt van sponsorgelden. Een goede prijscalculatie vooraf blijkt van niet te onderschatten betekenis te zijn. Met vreugde werd dan ook geconstateerd dat er voor het tiende congres al een organisator is gevonden, en dat er voor het elfde al iemand in de wachtkamer zit.

Het publiceren van de lezingen in een congresbundel, de sluitpost van het hele gebeuren, baart echter steeds weer grote zorg. De toenemende belangstelling voor culturele voedingsaspecten in de westerse landen vertaalt zich vooralsnog niet in redelijke verkoopcijfers van dit type literatuur. Voor een bijdrage in de publikatiekosten klopt men veelal tevergeefs aan bij sponsors; ook de uitgeverwereld is zelden of niet geïnteresseerd. Tot nu toe is er van twee van de negen congressen geen bundel verschenen, een derde ondervindt ernstige vertraging, en over de uitgave van de lezingen van dit negende congres wordt op dit moment nog moeizaam onderhandeld, en of ze er uiteindelijk zal komen is op dit moment nog niet met zekerheid te zeggen. Wie mogelijkheden zag zijn lezing elders te publiceren, werd vriendelijk verzocht daartoe actie te ondernemen. Onderbrenging van het congres bij de SIEF zou misschien enig financieel soelaas kunnen bieden, en hoewel het denkbaar is dat dit nog vóór het tiende congres zijn beslag zal krijgen, was de reserve tegenover dit voornemen bij velen groot, omdat men bang was minder onafhankelijk te worden. – Jozien Jobse.

Na de inleiding was het woord aan een tegenstander en een voorstander van het carnaval. De plaats van de tegenstander werd ingenomen door *C. Verhoeven*, die de 'tirannie van de gezelligheid' tijdens de carnavalsdagen benadrukte. Van spontaniteit was vervolgens hem nauwelijks sprake. Hij stelde dat bij pogingen om een traditioneel cultuurelement in de volks-cultuur te behouden, de spontaniteit het eerste is dat wordt opgegeven. Als voorstander van het carnaval was de Manjefieke Rector van de Narrenuniversiteit Limburg (NUL), *P. Nissen*, uitgenodigd. Hij verwoordde de essentie van het feest in termen van zelfspot en relativering. De relativering dreigt naar de achtergrond te verdwijnen, niet in de laatste plaats door de invloed van de commercie, zo stelde hij. Carnavalsorganisatoren zag hij als potentiële bedreigers van de spontaniteit in de carnavalsviering.

De discussieleider, *P.A. van Gennip*, greep de uitspraken van beide opposanten niet aan om hen met elkaar te confronteren. Van een forumdiscussie was dan ook nauwelijks sprake.
– Carla Wijers.